

DANMARK UNDER DEN KOLDE KRIG

Replik til Rasmus Mariager

Af Knud Holt Nielsen

Min kritiske kommentar til DIIS-rapportens fremstilling af flere venstrefløjspartiets og freds- og solidaritetsbevægelseres virke i tresserne og halvfjerdsere i sidste nummer af Arbejderhistorie er faldet en af rapportens forfattere Rasmus Mariager meget for brystet.

Indledningsvis står jeg uforstående overfor Mariagers kritik af, at jeg baserer min kommentar på mit kendskab til det primære arkivmateriale og egne forskningsresultater. Ikke mindst at det skulle være et udtryk for “snæversyn” fra min side, når jeg på denne baggrund peger på, at det eksempelvis er problematisk, at DIIS-rapporten i sin behandling af de danske kommunisters virke har brugt DKP’s arkiv stærkt selektivt og helt fravalgt centralt arkivmateriale fra Danmark og det tidligere Østtyskland. Skal man eksempelvis vurdere den langvarige skolings betydning for DKUs politiske virke, hvilket man gør i DIIS-rapporten, bør dette selvsagt ske med udgangspunkt i DKUs arkiv. Ikke mindst da dette omfatter oplysninger om flertallet af kursisterne i udlandet og er langt mere omfattende end det tilsvarende materiale i DKPs arkiv. Skal man vurdere formålet og effekten af den langvarige skoling i udlandet bør man på samme vis inddrage arkivmaterialet vedrørende skolingsaktiviteterne, deres indhold, forløb og sigte i *Stiftung Archiv der Parteien und Massenorganisationen der DDR (SAPMO)* under Bundesarchiv i Berlin. Det er et både velkendt og lettilgængeligt materiale.

Jeg tvivler således overordentlig meget på, at min “... artikel om elevbevægelsen udvikling i 1970’erne og 1980’erne hører til blandt de mest udsagnsrige tekster om Østblokkens påvirkning af Danmark og danskerne.” Af samme årsag står jeg uforstående overfor, at den benyttes som *eneste* henvisning for vurderingen de langvarige skolingsopholds betydning for DKU’s virke – ja og sågar deres betydning for DKPs politiske virke (se selv DIIS III: 335). I særlig grad da man overhovedet ikke kan benytte denne artikel – eller mine arbejder i øvrigt – som belæg for at skolingsop-

holdene havde den betydning rapporten til lægger dem.

Når rapporten med henvisning til kadreerne fra langvarige skolingsophold hævder at disse "... med deres organisationsevne gennem 1970'erne og 1980'erne [kom] til at spille en rolle i det danske kulturliv, i biblioteksverdenen, i medierne og ikke mindst i ungdomspolitiske kredse." (DIIS II: 335) Så antager jeg selvsagt, at netop disse fire områder trækkes frem fordi de skolede kadre, ifølge vurderingen hos rapportens forfattere, spillede en rolle her frem for andre områder. Det kunne f.eks. være indenfor folkekirken eller indenfor idrætsverdenen, hvor der også engang imellem optræder organiserede kommunister i perioden. Der kommer imidlertid ikke noget belæg for DIIS-rapportens påstand, udover en henvisning til min artikel om elevbevægelsen. Som jeg konstaterede i min kritik finder man i perioden ikke mange organiserede kommunister i nyhedsmedierne – og slet ikke kursister fra langvarige skolingsophold i udlandet. På samme vis er det med de øvrige postuler. Nu ved jeg ikke hvori DKPs betydning for biblioteksverdenen bestod. Om det er i form af eksistensen af bøger af Sven Wernstrøm på landets børnebiblioteker, eller i form af at der i ledelsen af bibliotekarforbundet sad nogle organiserede kommunister? Jeg antager det er det sidste. Mig bekendt er der imidlertid ikke nogen af dem, der i perioden havde en baggrund som tidligere kursister fra langvarige skolingsophold. Men jeg lader mig gerne korrigeres, hvis jeg tager fejl. På samme vis med kulturlivet. Hvilke kommunistiske dramatikere, forfattere, filminstruktører, skuespillere, billedkunstnere eller musikere er det der sigtes til, og som skulle være produkter af langvarig kadreskoling i perioden? Ser man på DKPs mest markante nye kulturpersonligheder i perioden – eksempelvis Erik Clausen, Leif Sylvester, Dea Trier Mørch eller Henrik Strube – så er der mig bekendt ingen af dem, som nogensinde har deltaget i langvarig skoling i udlandet.

Faglige normer

Min kritik går ikke mindst på at rapporten i de nævnte afsnit, efter min mening flere steder ikke lever op til en del normer for god historisk forskning. Jeg skal gerne opsummere en gang til (interesserede læsere kan evt. genlæse min kritik i forrige nummer).

Som god faghistoriker skal man således ikke angive faktuel forkerte årstal eller konsekvent benytte forkerte organisationsnavne på centrale organisationer. Når man eksempelvis i over mere end 100 sider staver Venstresocialisternes navn forkert, men ikke i resten af rapporten, så tyder det på mangelfuld læsning af det primære materiale man har lagt til grund, og på at forskerne med det overordnede ansvar ikke har foretaget en samlet gennemlæsning af analysen.

Når man arbejder med et problematisk sekundært kildemateriale, kan ikke bare undlade at gøre sig grundlæggende kildekritiske overvejelser om materialets udsagnskraft og begrænsninger, med henvisning til at andre også arbejder med dette materiale. Det er tydeligvis ikke sket, hvis man vælger ukommenteret at viderebringe oplysninger fra dette materiale som fakta, som enhver med bare et minimumskendskab til området kan konstatere er faktisk forkerte.

Man skal evne at sondre mellem sekundære og primære kilder og bør eksempelvis ikke give en problematisk sekundær kilde primat over primære kilder, som man har adgang til. Man bør ikke foretage et ubegrundet fravalg af afgørende primært kildemateriale, som man har adgang til. Man skal ikke henvise til litteratur, som ikke er læst. Man skal ikke henvise til litteratur som ikke understøtter – ja ligefrem modsiger – det udsagn man kommer med, uden at der i det mindste reflekteres over dette forhold eller lægges andre kilder til grund som kan understøtte synspunkt.

Kampagnen mod Atomvåben

Og så kommer vi til diskussionen af rapportens vurderinger. I perioden fra 1960 til 1963 stod Kampagnen mod Atomvåben ud over de

store påskemarcher fra Holbæk som arrangør af en lang række demonstrationer landet over. Bl.a. hver gang Sovjetunionen, Frankrig eller USA gennemførte prøvesprængninger. Den positive og negative behandling i venstrepressen, den konservative presse og den socialdemokratiske presse svingede i takt med om det var franske, sovjetiske, amerikanske prøvesprængninger, der blev demonstreret imod. Først blev kampagnen massivt kritiseret for at gå kommunisternes ærinde, da der blev demonstreret mod kernevåben som sådan og mod franske prøvesprængninger i særdeleshed. Så blev den rost da den demonstrerede mod Sovjetiske sprængninger, og da amerikanerne så begyndte at sprænge kernevåben igen – og kampagnen fortsat demonstrerede ufortrødent – blev den igen beskyldt for at gå kommunisternes ærinde af de samme medier.

Ud af de 29 demonstrationer anmeldt til politiet i København fra 1960 til 1963, var kampagnen enearrangør af de 20 og medarrangør af yderligere tre. Dertil kom flere ikke-anmeldte smådemonstrationer. Ser man på antallet af demonstrationsdeltagelser, i demonstrationer i refereret i Avisårbogen, tegnede kampagnen sig for over trefjerdedele af det samlede deltagerantal ved demonstrationer i perioden. Kampagnen var med andre ord meget aktiv med hyppige demonstrationer og et meget højt deltagerantal. Kun ved en enkelt lejlighed lykkedes det Danmarks Kommunistiske Ungdom – så vidt det kan bedømmes var det ikke partiet der var igangsætter – at komme i nærheden af at påvirke kampagnens dagsorden. Det var da man efter afslutningen af demonstrationen på FN dagen i 1963 fortsatte med en mindre del af demonstrationsdeltagerne (maksimalt en femtedel) ud til den amerikanske ambassade til støtte for Cuba. I DIIS-rapportens kapitel udlægges dette ikke desto mindre som at:

“Når antiatombevægelsen mistede folkelig appel i midten, havde det flere årsager. For det første må det antages, at kritikerne havde en vis succes med at fremstille fredsfolkene som ufrivillige redskaber for Sovjetisk propaganda. Klart stod

det i al fald, at DKP’ere i 1960ernes begyndelse havde benyttet antiatombevægelsens demonstrationer som platform for NATO-kritik og anti-amerikansk agitation.” (DIIS III: 50)

Bemærk hvordan én demonstration i oktober 1963 nu bliver til demonstrationer i flertalsformen. Det kan vanskeligt forstås som andet end at kommunisterne havde en vis succes med disse bestræbelser. Det er imidlertid hverken vurderingen indenfor DKU og DKP i samtiden – eller for den sags skyld hos Klaus Jørgensen og Nordentoft/Rasmussen. Ja end ikke i de PET rapporter som Rasmus Maria-ger tillægger så stor værdi.

“I perioden 1960-1966 gik infiltrationsarbejdet ifølge PET trægt. For eksempel havde DKP stået rådvild over for den nye venstrefløjs anti-atombevægelse og var endt med at acceptere protesten mod atomvåben både i Øst og i Vest.” (DIIS III:419)

Det pudseløjerlige er tilmed, at forfatterne af DIIS-rapporten helt har overset, at DKP og DKU i efteråret 1962 faktiske mente, at det var modstand mod et eventuelt *EF-medlemskab* som kampagnen skulle sætte øverst på sin politiske dagsorden. Behandlingen af kampagnen mod atomvåben hænger nok snarere sammen med rapportens overordnede tendens, eksempelvis når det hedder om kampagnen i forbindelse med atommarchen i foråret 1963:

“Formelt indtog bevægelsen et neutralt standpunkt i Øst-Vest-konflikten, men reelt aktionerede man i de fleste tilfælde imod vestlige forsvarspolitiske initiativer.” (DIIS III: 50)

Det havde for det første unægtelig været mere interessant, om DIIS-rapportens forfattere havde brugt flere kræfter på at se på Sovjetunionens vurdering af Kampagnen mod Atomvåben. Herunder deres reaktioner på Kampagnens demonstrationer, hvoraf flere som bekendt rettede sig direkte mod sovjetiske prøvesprængninger. Det ville muligvis også have været mere i tråd med de oprindelige

intentioner for hele udredningen. Men lad det nu ligge. Der er ingen diskussion om, at grænsemarchen i 1963, der rettede sig mod en eventuel atombevæbning af Vesttyskland, havde en klar brod mod et vestligt initiativ, selvom marchens paroler også rettede sig mod atomvåben i Østtyskland. Men omvendt kan man pege på kampagnens demonstration under Verdensungdomsfestivalen i Helsinki i august 1962, da aktivisterne demonstrerede mod genoptagelsen af sovjetiske prøvesprængninger. Den resulterede i at den kommunistiske festivalledelse fra World Federation of Democratic Youth tilkaldte det finske politi for at stoppe demonstrationen mod de sovjetiske initiativer. Ikke ligefrem noget der tyder på at kampagnedeltagerne holdt sig tilbage fra kritik af Sovjetunionen eller at kommunisterne formåede at præge kampagnen i en prosovjetisk retning. Forfatterne kan ikke være ubekendt med denne demonstration, som bl.a. er refereret i Klaus Jørgensens bog. Det er så hvad det er, det ville være urimeligt om rapportens forfattere i detaljer skulle forholde sig til hver enkelt lille demonstration, der udspillede sig i tresserne. Mere problematisk er det imidlertid, at rapportens forfattere i strid med fakta hævder at Kampagnen kun demonstrerede mod Sovjetiske initiativer 3 gange (DIIS II: 216). Jeg kan påpege, at alene i *Avisårbogen*, er registreret 8 større eller mindre demonstrationer mod Sovjetiske prøvesprængninger fra Kampagnen mod Atomvåbens side i perioden 1960-1963.

Spørgsmålet er således om det er så entydigt, som rapportens forfattere hævder, når de skriver at kampagnen i "de fleste tilfælde" aktionerede mod vestlige initiativer. Ud af de i alt 24 forskellige demonstrationer i Danmark, små som store, organiseret af aktivister fra kampagnen, der nævnes i avisårbogen for årene 1960-63, kan man opregne 4 demonstrationer mod franske prøvesprængninger (her medregnet én samtidig i København og Århus) og 5 demonstrationer mod amerikanske prøvesprængninger samt naturligvis grænsemarchen mod MLF i 1963. Omvendt omtales 8 demonstrationer mod Sovjetiske

sprængninger i Avisårbogen. Der til kommer de 3 Holbæk-marcher imod atomvåben i al almindelighed og 24-timers demonstrationen for bedre oplysning om atomfaren. Sigtet for de sidste 2 af demonstrationer fremgår ikke af Avisårbogen, men de fandt sted i det efterår, hvor det var Sovjetunionen der gennemførte sprængninger og umiddelbart efter disse. Herudover nævnes et par smådemonstrationer i Avisårbogen arrangeret af Gruppe 61 mod prøvesprængninger, den ene foran USA's ambassade og den anden foran både Sovjetunionens og USA's ambassade. Selv ikke kineserne gik forbi. Kampagnens sidste beskedne demonstration mod prøvesprængninger i efteråret 1964 var således rettet imod Kinas kernevåbenforsøg.

Om Vietnambevægelsen

Rasmus Mariagers svar på min kritik understreger på mange måder de problemer i DIIS-rapporten, som jeg peger på. Johannes Nordtoft og Søren Hein Rasmussen havde, i modsætning til forfatterne af DIIS-rapporten, ikke adgang til de centrale partiarkiver, herunder ikke mindst DKP's arkiv, da de skrev deres bog om Vietnambevægelsen og Kampagnen mod Atomvåben for 15 år siden. Af samme årsag er der nogle fejlagtige oplysninger forskellige steder. Det siger sig selv, at DIIS-rapportens forfattere på den baggrund havde mulighed for at falsificere og nuancere de antagelser, som Nordtoft/Rasmussen gjorde på denne baggrund. Det har man desværre ikke gjort, men DIIS-rapportens forfattere giver heller ikke en fremstilling, som er loyal over den sekundær litteratur som de så trods alt har anvendt. Lad os eksempelvis se på karakteristikken af den danske vietnambevægelse.

"Allerede i 1965 etableredes den såkaldte „Vietnambevægelse“, der dog splittedes i flere mindre bevægelser. De to vigtigste var „De Danske Vietnamkomiteer“ og „Vietnam 69“. Førstnævnte stillede sig kritisk til den amerikanske krig og solidariserede samtidig sig med FNL, der var en betegnelse for den sydvietnamesiske befrielses-

front. Denne del af vietnambevægelsen var kommunistisk orienteret, og det var ikke tilfældigt, at vietnamkomiteerne støttede de såkaldte „vietcong'er“, det vil sige de nordvietnamesiske, kommunistiske guerillaer i krigen mod de amerikanske styrker. I den forbindelse blev der brugt antiamerikanske vendinger. „Vietnam 69“ var i højere grad tværpolitisk. Således rummede den også personer med tilknytning til Socialistisk Folkeparti, Det Radikale Venstre og Socialdemokratiet.” (DIIS III: 58)

Nu er det for første sådan, at Vietnambevægelsen ikke oprindeligt var en enhed, der senere splittes i mindre grupper. Tværtimod var vietnambevægelsen fra starten præget af stærke interne modsætninger og konkurrence mellem forskellige grupper, der på kryds og tværs indgik i forskellige ad hoc samarbejder. Det ville således være mere korrekt at tale om, at bevægelsen efterhånden udkrystalliserede sig i to konkurrerende samlingsorganisationer. På samme måde er det med resten af karakteristikken. Hverken i samtiden eller i litteraturen sondres der således mellem en kommunistisk orienteret og en tværpolitisk Vietnambevægelse. Selvom man naturligvis sagtens kan skelne mellem eksempelvis kommunistiske, socialdemokratiske, venstresocialistiske eller kristelige modstandere af Vietnamkrigen. De forskellige grupper indgik i et komplekst alliancespil med og imod hinanden og efterhånden udkrystalliserede dette sig så i de to samlingsorganisationer. Aktivisterne selv talte gerne om “den politiske” kontra “den humanistiske” vietnambevægelse, andre sonderer mellem den radikale del og den moderate del af vietnam-bevægelsen. Så hvorfor introducerer DIIS-rapporten pludselig denne inddeling i en “kommunistisk orienteret” og en mere “tværpolitisk” vietnambevægelse?

Her kommer DIIS-rapporten og Rasmus Mariager med flere forskellige begrundelser. I rapporten er det fordi DDV stillede sig kritisk til den amerikanske krig og støttede den sydvietnamesiske befrielsesfront – modsat Vietnam 69 må vi antage. (Bemærk i øvrigt hvordan den sydvietnamesiske befrielsesfront midt

i citatet pludselig består af nordvietnamesere.)

Nu er det imidlertid sådan, at både Vietnam 69 og DDV var kritiske overfor den amerikanske krig og solidariserede sig med FNL. Både Vietnam 69 og giro 1616, som var indsamlingen knyttet til Vietnamkomiteerne, samlede således penge ind specifikt til Nordvietnam og FNL. Forskellen var at giro 1616 ville indsamle “betingelsesløst”, mens Vietnam 69 ville målrette indsamling til genopbygning af skoler, kirurgisk udstyr o.lign. Begge indsamlinger var dog eksplicit en støtte til FNL og begge tog eksplicit afstand fra regeringen i Saigon og den amerikanske tilstedeværelse i Vietnam. Jeg kan helt banalt henviser DIIS-rapportens forfattere til den folder fra Vietnam 69-indsamlingen, der er optrykt i Nordentoft og Rasmussen bog side 102. Da der blev oprettet en repræsentation for FNL i København i 1970 var det da også resultatet af en fælles indsats fra Vietnam 69 og DDV. Rasmus Mariager bringer så Frode Jacobsen på banen i sit indlæg. Jeg fristes til at citere Frode Jacobsens karakteristik af Vietnam fra hans erindringer:

“Det var en national befrielseskamp. Men det var også de asiatiske bønders oprør mod et godsejervælde. Det, som vi selv havde haft engang og kaldt feudalisme. Naturligvis var der forskelle mellem Europa for et par hundrede år siden og Vietnam i dag. Men ligheder var der også. Det var vores egen kamp. Forsinket.”
(Frode Jacobsen: Jeg vil være en fugl før jeg dør, side 137)

Og længere nede samme side

“Til sidst stod der på den ene side én og en kvart million mand. Med verdens mest fremragende våben. På den anden side stod der ca. en kvart million. Efter amerikanernes egne opgivelser. I begyndelsen havde deres våben tit være spyd af bambus. For en stor del var det stadig væk primitive våben. Men den kvarte million med de ringere våben holdt alligevel stand – over for den fem gang så store styrke med verdens mest moderne våben.

Var de amerikanske soldater da uduelige? Vore allierede? Nej. Så meget kendte jeg til modstandskamp. Der kunne kun gives én forklaring: Amerikanerne var – hvad enten de havde villet det eller ej – havnet i en krig mod det vietnamesiske folk. Med nogle af de privilegerede på deres side, naturligvis.” (Frode Jacobsen: Jeg vil være en fugl før jeg dør, side 137-138)

Det kan vist næppe karakteriseres som andet end en meget direkte solidaritet med befrielsesfronten. Ikke mindst da den gamle modstandsmand sammenligner denne med den danske modstandsbevægelse mod nazismen. Jeg pegede i min kritik af DIIS-rapportens karakteristik på at den gav et misvisende billede. DKP og DKU ekskluderede de ledende DDV-folk og kastede deres kræfter ind i Vietnam 69. Vietnam 69 lå samtidig i klar forlængelse af den politiske linie, som DKP's partisekretær Ingmar Wagner og DKU's formand Gunnar Kanstrup på partiets og ungdomsforbundets vegne havde været fortalere for siden foråret 1966 indenfor de forskellige antikrigs-initiativer, det var i samklang med generallinien indenfor den kommunistiske verdensbevægelse, som den blev konfirmeret på den internationale konference for de kommunistiske partier i Moskva i 1969, og afspejlede nøje aktionsenhedens metode som var den røde tråd for DKPs og DKUs virke i bredere bevægelser frem til opløsningen i 1990. Rasmus Mariager skriver så i sit svar på denne kritik, at DKP ikke havde patent på at være kommunister og peger så på maoistiske smågrupper som eksempel på dette og nævner at Benito Scocozza holdt tale ved vietnamdemonstrationen 15. november 1969. Udover at der unægtelig er forskel i størrelsen, i november 1969 havde KFML omkring 50 medlemmer, året efter var der 13 medlemmer tilbage, til sammenligning havde DKP 5000 medlemmer og DKU omkring 500 i samme periode, så savner jeg i givet fald begrebsmæssig stringens fra rapportens forfattere. Således hedder i kapitel 43 i DIIS-rapporten om DKP's virksomhed

“Netop dette tema tog DKP afsæt i, når partiet i perioden talte for en samlet venstrefløj med kommunisterne ved roret og en udmanøvrering af „de værste opportunistiske og revisionistiske organisationer“ som maoister, trotskister og andre sekterikere blev benævnt i den kommunistiske presse.” (DIIS III: 340)

DIIS-rapportens forfattere sonderer altså selv klart mellem “kommunister” på den ene side og “trotskister” og “maoister” på den anden, og benytter termen “kommunist” som synonym med DKP, DKU og Komm.S.

Det andet nye argument er så, at ganske vist så sad medlemmerne af DKP og DKU primært i Vietnam 69, men der var tidligere medlemmer af DKP og DKU i DDV. Ja det var der da, der var såmænd også tidligere medlemmer af Danmarks Socialdemokratiske Ungdom, Det Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti i DDV og daværende anarkister, venstresocialister og sågar nogen med tilknytning til socialdemokratiet. Frit Forum og Danmarks Socialdemokratiske Ungdom fortsatte således med at være tilsluttet giro 1616, efter at DKU havde afbrudt forbindelsen. Indsamlingens revisor i 1971-72 var en af DSU's officielle repræsentanter i indsamlingen. Socialistisk Folkepartis Ungdom (SFU) var ligeledes tilsluttet. Så i begge organisationer og indsamlinger (Vietnam 69 og giro 1616/DDV) indgik altså personer med tilknytning til Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti. Det interessante spørgsmål er snarere, hvorfor modstanderne af Vietnam-krigen indenfor Socialdemokratiet og Højskoleverdenen, der i 1965 kategorisk afviste at indgå i et samarbejde med kommunisterne mod krigen, fire år senere endte med at indtage det modsatte synspunkt og indgå i et tæt organiseret samarbejde med kommunisterne igennem Vietnam 69.

Knud Holt Nielsen, ph.d. studerende
ved Københavns Universitet
knho@hum.ku.dk